

tolányi alakja is csak róla szerzett többi ismeretünk aktivizálásával jelenik meg előttünk. Mindent összevetve: érdekes lélektani adalék és kísérlet a *Fecskealány*, kamaszlányoknak való olvasmány.

TOLDI Éva

A VARÁZSLÓ SZÍNEVÁLTOZÁSAI

Rónay László: „*Ki volt ez a varázsló?*”, Móra Könyvkiadó, Budapest, 1985

Rónay László kötete dokumentumgyűjtemény. A forrásanyag és az idézett részletek megválasztásában mintha maga is Kosztolányi elvét követné, amikor Kosztolányi 1929-ben két fiatalemberről ír, aki ugyanarról a költőről készített doktori értekezést. Az egyik napestig a könyveket bújtá, elolvasta a költő minden sorát és a róla szóló kritikákat, s ilyen stílusú dolgozatot írt: „Lelke olyan, mint az eolhárfa, mely a legkisebb fuvallatra megrezdül, s csodálatosan zenélni kezd...” A másik diák felkereste az író minden ismerősét, barátját, azokat, akik bármilyen kapcsolatban álltak vele. Kikérdezgette őket a költő szokásairól, életmódjáról, s ezt írta: „Csak akkor dolgozik, amikor égetően szüksége van a pénzre. Minél jobban fizetik, annál őszintebben, merészebben, becsületesebben vall...” Arról, hogy kinek volt igaza, Kosztolányi így ír: „Voltaképp mindkét arcél sikerült. Mindkettőjüknek igaza van, tehát egyikőjüknek sincs igaza. A költőt nem a valóságban kell keresni, nem is a műveiben, hanem valahol a kettő között.”

Rónay László is valahol „a kettő között” igyekszik a dokumentumok megkomponálásával néhány jól eltalált vonást húzni a művésztől, az emberről, és az „emberművésztől”. Az elsőhöz Kosztolányi Dezsőné visszaemlékezései szolgáltak alapul. Sorai nyomán életre kel a kissé érzékeny idegrendszerű, haláltól rettegő kisfiú, a férj, az apa, a szerkesztő, s végül az ismét halálfélelemmel küzdő beteg.

Eszmei, világnézeti fejlődéséről, műveltségének és művészi érzékenységének kialakulásáról elsősorban maga Kosztolányi vall. Babitsnak és Juhász Gyulának írt levelei, tárcái, kritikái vázolják azt a szellemi távot, amelyet bejárt. Valóságos utazásairól pedig sohasem üres kézzel tért haza, ennek irodalmi díjra szánt összeggel, máskor a világirodalom legszebb gyöngyeivel ajándékozta meg azt a közeget, amely aztán idegenkedve, éles támadásokkal reagált alkotásaira, esztétikai, irodalmi vallomásaira.

A kötet harmadik rétege Kosztolányi írói pályáját tekinti át első szengéitől a már beszélni nem tudó beteg utolsó kézvonásáig. Irodalmi bírálatokból, a *Meztelenül* című kötet és az Ady-tanulmány körül 1929-

ben kerekedett vádakból, vitából vett részletekkel illusztrálja az írónak ars poeticája létjogosultságáért megküzdött harcát. („Bevallom harmadszor, hogy hiszek a költészet öncélúságában, abban, hogy egy versnek, egy regénynek semmi más célja nincs, nem is lehet, mint hogy szép legyen. Ha egy költő bármely érdek szószólójává válik, szolgává aljasul!...” — írja 1932 végi önvallomásában.)

Rónay László Kosztolányi pártjára áll e vitában, az idézetek a költői ars poetica igazolására szelektáltak. Szükségképpen, hiszen innen magyarázható az írónak a Tanácsköztársaság utáni, annyiak által meg nem értett és keményen bírált magatartása.

A kötet másik fókuszja az ember hitvallása a „kiszolgáltatottak, meg-alázottak és a megnyomorítottak” mellett (*Számadás*), Kosztolányinak a homo moralisról és a homo aestheticusról szóló vallomása.

Összefoglalója, egyfajta „számadása” Rónay kötete az eddigi Kosztolányi-irodalomnak, a Kosztolányi-képek változásainak. És talán hírnöke irodalomtörténeti helye végleges kijelölésének.

FEHÉR Katalin

A HITELESEN TAGADOTT ÁLLÍTÁSA

Krasznahorkai László: *Sátántangó*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1985

„Ami mögöttem, az még elöttem van” — mondja magában a *Sátántangó* egyik szereplője. Maga a regény is így érthető meg, többszöri olvasás útján, mint minden igazi jó mű. De most nemcsak erről van szó. Amikor a regény utolsó lapjaihoz érünk, lényegében akkor tartunk az elején: szövegszerű pontossággal megismétlődnek a regény első oldalai, azaz újabb körforgás veszi kezdetét. Az alapélmény az egyetemes kiszolgáltatottság. A körforgás a telepiek bemutatásával veszi kezdetét. Felsorakoznak előttünk egy elhagyatottá lett telep ott rekedt lakói, akiknek nem volt se erejük, se bátorságuk jobb életlehetőségek után nézni. S most itt, ezen az isten háta mögötti helyen tengődnek, föl-fölcsilánó reménnyel, hogy sorsuk még jobbra fordulhat. E godot-i szituációban azonban nem csupán a jobb sorsra való várakozásról van szó, már első pillanatoktól fogva annyit is jelent, hogy nem látni semmilyen összefüggést és rendet a létezésben.

Több vonulatot különíthetünk el az egyetemes kiszolgáltatottság regénybeli megjelenítésében. Az egyiket a telepi élet „horpadt nyomorúságában” tengődők passzívan várakozó csoportja képviseli, mindannyian egyénitetten, megannyi árnyalatát adva. A másik vonulatot a megváltóként várt és fogadott Irimiás és Petrina, ők képviselik a gyakorlati életben lehetséges cél és értelem megtalálásának esélyét. S általuk lep-